

Krystyna Korotajowa

500-lecie narodzin sztuki drukarskiej w Polsce

Biuletyn Polonistyczny 17/53, 160-166

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Niewielka liczba wypowiedzi poświęconych problematyce komparatystyki zdominowana została przez blok referatów dotyczących zagadnień poetyki tekstów para- lub pozaliterackich. Za wprowadzenie do rozważań nad kwestiami poetyki tekstów użytkowych mógł służyć komunikat Janusza M a c i e j e w s k i e g o (Warszawa): "Literatura, folklor a obszary »trzecie«". Inni autorzy zajęli się analizą semantyczną i poetycką poszczególnych rodzajów wypowiedzi. O różnorodności ich zainteresowań badawczych świadczą tytuły referatów: "Poetyka piosenki agitacyjnej" Petera L i b y (ČSRS), "Poetyka porad seroowych w czasopismach kobiecych" Ewy Frąck o w i a k - W i e g a n d t o w e j (Poznań), "Poetyka przeglądu prasowego" Magdaleny L u b e l s k i e j (Kraków), "Poetyka przepisów kulinarnych" Anny B a r a ń c a k o w e j (Poznań), "Dziecięce teksty użytkowe" Jana K o p a l a (ČSRS), "Próba semantyki dzienników radiowych" Mariana P ł a o h e c k i e g o (Warszawa), "Konwencje czasu w tekstach prasowych" Aleksandra B e r e z y (Wrocław). Problematykę związków pomiędzy literaturą a piśmiennictwem użytkowym omówili: Małgorzata C z e r m i ń s k a (Gdańsk) w szkicu "Pomiędzy listem a powieścią", Anna M a r t u s z e w s k a (Gdańsk) w referacie "List, pamiętnik i dziennik w strukturze powieści pozytywistycznej" oraz Zbigniew J a r o s i ń s k i (Warszawa) w pracy "Tekst użytkowy a tekst literacki w drugiej połowie XIX w."

Wypowiedź Jerzego B a r t m i ń s k i e g o (Inblin), za-tytułowana "Uwagi o stylu erotyku ludowego", poświęcona była analizie słownictwa, symboliki i obrazowania w folklorystycznej literaturze miłosnej. Problematyką teoretyczną komunikacji językowej zajęła się Hanna W a l i ń s k a (Wrocław) w pracy "Kompetencje nadawcy i odbiorcy w sytuacji komunikacyjnej".

Mgr Marek Gunkowski

500-LECIE NARODZIN SZTUKI DUKARSKIEJ W POLSCE

Staraniem Biblioteki Narodowej, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Biblioteki Jagiellońskiej została zorganizowana Międzynarodowa Sesja Naukowa z okazji 500-lecia narodzin sztuki dru-

karskiej w Polsce. Obrady Sesji odbywały się w Warszawie (6-8 maja) oraz w Krakowie (9-10 maja). Uczestniczyli w nich goście ze Związku Radzieckiego, Bułgarii, Francji, Szwecji i Czechosłowacji, a także wybitni uczeni z Polski, zajmujący się zagadnieniami związanymi z książką. Ogółem ogłoszono 33 referaty i komunikaty.

Otwarcia konferencji dokonał rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr Mieczysław K a r a ś. Jako pierwszy dyskutant zabrał głos doc.dr hab. Witold S t a n k i e w i c z, dyrektor Biblioteki Narodowej, wygłaszając referat (opracowany wspólnie z doc. Stanisławem S i e k i e r s k i m): "Kształtowanie się polityki wydawniczej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej".

Część referatów poświęcona była podsumowaniu dotychczasowych badań i wysunięciu postulatów badawczych na przyszłość w poszczególnych dziedzinach nauk związanych z produkcją książki.

Prof.dr Alodia K a w e o k a - G r y o z o w a w referacie "Dzieje drukarstwa w Polsce XV i XVI w." stwierdziła, że szereg postulatów wysuniętych przed 20 laty - na Sesji Odrodzeniowej w 1954 r. - zostało już zrealizowanych, należałoby jednak intensywniej prowadzić prace nad dziejami sztuki drukarskiej. Pogłębienie i poszerzenie tych badań będzie korzystne dla wielu nauk, jak socjologia, historia kultury i historia grafiki książkowej. Autorka apelowała o przyspieszenie prac nad drugim tomem inkunabułów, o wydanie bibliografii przedmiotowej retrospektywnej z zakresu dziejów książki, o ujednoczenie terminologii w pracach księgoznawczych.

Doc. dr hab. Paulina P e l c o w a poruszyła zagadnienie szczególnie istotne dla badań historycznoliterackich: w referacie "Historia książki a historia literatury" podkreśliła rolę badań nad społeczną funkcją książki i korzyściami, jakie te badania mogą przynieść historykowi literatury. Z wielu drobnych, szczegółowych prac trudno jest stworzyć nie tylko obraz całej czytelnioznej publiczności, ale nawet "czytelniozą historię twórców literatury". Oczywiście, badania nad czytelnością wymagają współdziałania badaczy literatury. Pamiętać należy również o znaczeniu badań księgoznawczych dla historyka literatury, zwłaszcza badań dotyczących analizy typograficznej. Przyczyniają się one do odkrywania nowych, nieznanych wydań, fragmentów lub poddru-

ków. Pozwalają korygować chronologię druków, poprawność wydań, ustalają adres wydawniczy.

Za główne zagadnienie w dalszych badaniach nad piapiernictwem doc.dr hab. Kazimiera M a l e o z y ń s k a - w referacie "Papiernictwo w Polsce XV i XVI w." - uznała dążenie do stworzenia kolekcji polskich filigranów. Dla wykonania tego zadania konieczne jest opracowanie i ujednoczenie norm opisu. Ogólne wskazania sugerują, iż kartoteka polskich znaków wodnych sprzed r. 1650 winna być możliwie pełna, w zasadzie bez skrótów i niepełnych form rejestracji. Równolegle powinno się przeprowadzać kwerendę archiwalną, zmierzającą do ustalenia sieci polskich młynów papierniczych. Szczególną uwagę należy zwrócić na ośrodek pomorski. Opracowanie pełnej bibliografii piapiernictwa polskiego jest niezbędne wobec wielkiego rozproszenia artykułów w różnych wydawnictwach.

W zakresie badań nad oprawą postulaty zgłoszone w referacie dr Anny L e w i o k i e j - K a m i ń s k i e j "Dzieje oprawy książkowej w Polsce" samykały się w 6 punktach: 1. opracować wytyczne do katalogowania opraw i ustalić terminologię fachową; 2. zachęcić do studiów i przeszkolić w tym zakresie młodych bibliotekarzy naukowych; 3. objąć systematyczną rejestracją możliwie największą liczbę bibliotek; 4. przeprowadzić segregacją zebranego materiału przynajmniej według grup terytorialnych; 5. opracować ogólnopolski katalog opraw zabytkowych; 6. opublikować katalogi-albumy opraw wielkich bibliotek.

Prof. dr hab. Leszek H a j d u k i e w i o z postulował w swoim referacie nt. "Czytelnictwo w Polsce w XVI i XVII w." opracowanie historii bibliotek i księgozbiorów okresu staropolskiego, a następnie, w miarę możliwości, kontynuowanie wydawnictwa inwentarzy bibliotecznych. Prace te były wstępem do podjęcia systematycznych studiów nad metodologią badań czytelnictwa i opracowania historii czytelnictwa w Polsce.

Poza referatami o charakterze ogólnym, podsumowującym, znalazło się też wiele informujących o wykonanych lub planowanych pracach w zakresie poszczególnych specjalności. Na szczególną uwagę zasługiwały wśród nich: referaty dra nauk. hist. E.L. N i e m i r o w s k i e g o (ZSRR), który omawiał wydania S. Fiola, znajdujące się w Związku Radzieckim, oraz: kand. nauk

hist. S.K. G u t i a n s k i e g o (ZSRR): "Polskaja kniga i sowriemiennyj jejo czytatiel na Ukrainie", dr L. D r a g o l o w e j (Bułgaria): "Polskije awtory pieriewiedionnyje na bołgarskij jazyk w epoochu Bołgarskiego wozroźdzenia"; dr L. Z b r a l e w i o z (ZSRR): "Polskije izdanija XVI-XVIII ww. w fondach bibliotiek Biełorussi"; dr E. U r b a n k o w e j (ČSRS): "O prvotiscich českého původu". O polonikach w zbiorach Bibliothèque Nationale w Paryżu mówiła M-me L. R a p a c k a - C u i s i n i e r , a prof. dr J. T r y p u ó k o z Uppsali - o "Próbie rekonstrukcji biblioteki kolegium jezuickiego w Braniewie wywiezionej w r. 1626 przez Szwedów".

Ponadto ogłoszono szereg komunikatów poświęconych dziejom drukarstwa: "U źródeł XV-wiecznego drukarstwa na Pomorzu" (Z. N o w a k). - "Drukarnstwo greckie w Polsce w XVI i XVII w." (J. C z e r n i a t o w i o z). - "Stan i zadania badań nad dziejami lwowskiej książki w XVI-XVII w." (E. R ó ż y o k i). - "Książka drukowana w Warszawie XVI i XVII w." (K. K o r o t a j o w a). - "Polskie druki cząstkowe sprzed roku 1521 i ich znaczenie dla historii drukarstwa i języka polskiego" (W. W y d r a , W.R. R z e p k a);

z zakresu papiernictwa: "Papier drukowy źródeł badań księgoznawczych" (J. S i n i a r s k a - C z a p l i e k a);

z zakresu badań nad czytelnictwem: "Problematyka badań nad dziejami czytelnictwa" (K. M i g o ń). - "Rola książki w życiu umysłowym Polski XV w." (W. S z e l i ń s k a). - "Książka i księgozbiory w XV-wiecznym Poznaniu" (J. W i e s i o ł o w s k i). - "Polscy pisarze i uczeni XVI-XVIII wieku wobec problematyki książki" (B. B i e ń k o w s k a). - "Problematyka badań nad historią książki naukowej w okresie staropolskim" (G. T a l a r). - "Książka naukowa w produkcji typograficznej polskiego Oświecenia" (A. Ż b i k o w s k a - M i g o ń). - "Książka historyczna w środowisku mieszczan krakowskich w XVII w." (R. Ż u r k o w a). - "Metody badań mieszczańskich księgozbiorów w Gdańsku XVII-XVIII" (P. S z a f r a n). - "Z badań proveniencyjnych" (M. M u s z y ń s k i). - "Problematyka badań nad czytelnictwem w Szczecinie w XVI wieku" (U. S z a j k o).

G r a f i c e k s i ą ż k o w e j poświęcony był referat doc.dr hab. E. C h o j e c k i e j "Historia grafiki polskiej XVI w.";

o o p r a w a c h mówiła mgr M. K r y n i c k a : "Motywy figuralne polskich opraw z pierwszego 30-lecia XVI wieku i ich związki z grafiką książkową i iluminatorstwem".

Prof. dr T. U l e w i c z przedstawił "Powiązania weneckie inkunabulistyki krakowskiej", stanowiące fragment większej pracy.

W związku z nieobecnością na sesji prof. dra J. J u r g i n i s a z Wilna jego referat "Pierwsze przekłady książek polskich na język litewski i ich znaczenie kulturalne" został udostępniony uczestnikom konferencji w postaci powielonej. Podobnie postąpiono z referatem doc. dra hab. L. S z c z u c k i e g o "Z badań nad rzymskim indeksem ksiąg zakazanych w XVI i XVII w.", z tym, iż pewne uzupełnienia zostały odczytane (przez doc. dra hab. T. Bieńkowskiego).

W dyskusji głos zabierali m.in.: prof. T. Ulewicz, doc. doc. dr hab. K. Migoń, W. Stankiewicz, J. Zathej, dr dr M. Sipayllo, J. Szczepaniec, M. Ściebora, M. Bahateova (z Pragi), mgr mgr K. Chorzewska, L. Jarzębowski.

Obrady zamknął i podsumował prof. S. G r z e s z o z u k z Krakowa, podkreślając znaczenie i rolę Sesji, która pozwoliła poznać i w pełni docenić problemy polskiej bibliologii. Mówił również o związkach łączących badania księgoznawcze z literaturą, dziejami czytelnictwa i recepcją książki. W końcowych postulatach zwrócił uwagę na konieczność integracji interdyscyplinarnej, na potrzebę koordynacji ogólnokrajowych badań księgoznawczych i ustalenia ich wspólnego programu, na konieczność powołania ośrodka koordynującego prace. Podziękował za udział gościom zagranicznym, referentom i wszystkim uczestnikom konferencji. Doceniając wielkie zasługi dla badań nad dziejami książki polskiej nieobecnej na Sesji prof. A. Kaweckiej-Gryozowej postanowiono wysłać do niej telegram z wyrazami uznania i podziękowania.

X

W związku z Sesją Biblioteka Narodowa zorganizowała wystawę "Książka polska wczoraj i dziś - w 500-lecie narodzin sztuki

drukarskiej w Polsce". Otwarcia wystawy w Pałacu Rzeczypospolitej dokonał w dniu 6 maja wiceprezes Rady Ministrów i minister kultury i sztuki, Józef Tejchma.

Ekspozycja składa się z dwóch części - obszernej historycznej i współczesnej. Część pierwsza ukazuje początki i rozwój sztuki drukarskiej w Polsce, część druga - najwybitniejsze osiągnięcia trzydziestolecia w zakresie sztuki edytorskiej.

W dziale historycznym eksponowano piękną i rzadką książkę dawnej Polski, i to zarówno jej piękno zewnętrzne, jak i zawartości treściowe. Dział ten podzielony został na trzy części, prezentujące oficyny XV wieku, drukarstwo krakowskie stałe XVI wieku oraz oficyny prowincjonalne drugiej połowy XVI w., a ponadto wkład drukarzy w ustalenie zasad pisowni polskiej, w produkcję podręczników do nauki języka ojczystego i jego upowszechnienie.

Ekspozycję otwiera pierwszy druk wydany w Polsce, "Almanach Cracoviense" na rok 1474. Egzemplarz zachował się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. W gablocie drugiej pokazano dorobek niedawno odkrytej XV-wiecznej drukarni, działającej prawdopodobnie na terenie Chełma. Drukarz tej oficyny znany jest jako „Typograf kazań papieża Leona I”. Z druków XVI-wiecznych na wystawie można obejrzeć m.in. S.Falimirza "O ziołach i o mocy ich" (Kraków, Ungler 1534), M.Bielskiego "Kronikę wszytkiego świata", dzieła Reja, Modrzewskiego, Januszowskiego ("Nowy charakter Polski"), Kochanowskiego oraz wiele prac z zakresu leksykografii (Artomiusa, Mączyńskiego, Murmeliusa, Volekmara). Plansze charakteryzują cyfrowo i procentowo książkę okresu staropolskiego. I tak np. w XVI w. było w Polsce 55 drukarni w 24 miejscowościach. Owoc ich działalności stanowiło około 6000 druków. Przeważała książka użytkowa, podręczniki, literatura polemiczna, literatura sowizrzalska.

Osiągnięcia współczesnej sztuki edytorskiej na wystawie prezentują m.in. publikacje takich firm, jak Państwowe Wydawnictwo Naukowe (tom 1. "Dzieł wszystkich" M.Kopernika, 1972; "Zamek Królewski w Warszawie. Architektura, ludzie, historia" w oprac. A. Gieysztora, 1971), "Czytelnik" (W.Broniewski, "Troska i pieśń" 1967; Rousseau Michel de La Valette, "Miłostki królewskie", 1971); Państwowy Instytut Wydawniczy ("Tajna historia Mongołów. Anonimowa kronika mongolska z XIII w.", 1970), Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej (J.Kapuścik i W.J.Podgórski, "Poeci żoł-

nierzom 1410-1945", 1970), Książka i Wiedza ("Historia Komuny Paryskiej", 1971).

Konsultantem naukowym wystawy jest prof. A. Kawecka-Gryczowa, komisarzem - Maciej Dąbrowski. On też opracował, wydany w starannej i ładnej szacie graficznej, przewodnik po wystawie.

W czasie pobytu w Krakowie uczestnicy Sesji mieli okazję obejrzeć inną wystawę, zorganizowaną przez Bibliotekę Jagiellońską: "300 lat drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1674-1974". Wśród licznych dokumentów i druków na wystawie tej znajdowały się oryginalne XVI-wieczne klocki drzeworytowe, a maszyna drukarska typu "Boston 1937" tłoczyła pamiątkowe druczki dla uczestników Sesji.

Mgr Krystyna Korotajowa